

den gereformeerden in den wortel aantasten. We noemen slechts enkele punten, waarin principieel de gereformeerde lijn verlaten wordt, of (en) de eene auteur den ander vierkant tegensprekt. Ondermeer zijn het deze: de verhouding van het Oude en Nieuwe Testament, het profetisch gezag van den Christus, de autoriteit der Schrift, de kwestie van evolutie (godsdienstige evolutie, waarin dan Israël een zekere plaats inneemt onder andere volkeren, zonder daarvan van Godswege onderscheiden te zijn met een wezenlijke onderscheiding), de kwestie, nog eens, van evolutie tegenover revelatie. En zoo voort.

Omdat het hoe langer hoe duidelijker wordt, dat de ethische opvatting — zie maar de geschiedenis — langs wetten van immanente noodzakelijkheid de vrijzinnige voorbereidt, en van deze alleen door een (op haar standpunt onwetenschappelijk) conservatisme nog eenigszins terugschrikt, daarom zal deze reeks, hoezeer er ook een massa voor theologen mooi materiaal in verwerkt is, toch een schakel vormen in dat sinds enkele tientallen jaren verder invetend proces, dat den bijbel als boek der bizondere Godsopenbaring (zonder geschreven of gedachte aanhalingsteekens) uit ons volksleven wegneemt.

Dit oordeel zal me door sommigen worden kwalijk genomen.

Maar ik geloof toch in zijn juistheid.

En dit wegnemen van de autoriteit der Schrift kan door betuigingen van eerbied voor het „primitieve godsbesef“ der oude schrijvers wel worden gemaskeerd (onbewust, nog eens), maar niet van karakter worden veranderd.

Een typisch voorbeeld levert de „uitleg“ van den „tekst“ over het stilstaan van de zon (Jozua). Men proeft aan alles, dat de „uitleg“ van iemand komt, die niet gelooft aan de objectiviteit van dit wonder. Toch spreekt hij met grooten eerbied over het groote geloof van den ouden verteller, die vol verwondering schreef, dat „er nooit een dag geweest was, dat Jahwe zoo aan iemands roepen gehoor gaf“. En dan volgt er dit merkwaardige zinnetje: „Hij bezag de wereld anders dan wij, en schreef geheel anders dan wij, armen“. Dit laatste woord, „wij, armen“, is dan de eerbiedsklink. En velen zullen zeggen: hier is toch reverentie voor den bijbel aan het woord. Zeker, zeker. Maar ik proef dat verschil tusschen „ons, armen“ en den mensch van andere structuur, óók, als ik, zooals mij overkomen is, een ooggetuige lang en breed hoor spreken over het leven, de kracht, de geestes-sterkte van b.v. boeddhisten in Japan. Nu, anno 1932. De tijd van Homerus had ook veel boven „ons, armen“ voor. Alleen maar: ik geloof toch, dat het boeddhisme en Homerus „religie“ heidendom is. Ik verneem van dien kant niet een enkel woord over „den weg, de waarheid en het leven“. Ik geloof zelfs, dat de Zeeuwsche boeren, die Toorop typen van „Godsvertouwen“ toonden, veelszins rijker zijn, dan „wij armen“. Maar ik laat ze niet profeteeren. En zoo kan men ook de oude bijbelschrijvers met oprechten eerbied inlassen bij de primitieven, die zoo veel dichter (krachtens hun „religie“) bij „het“, „mysterie“ leefden, dan wij, „armen“, maar — daarover gaat het niet voor een gereformeerde, die nog gelooft aan openbaring. Hem kan de „religiositeit“ van den primitieven mensch niet helpen, geen zier. Hij zoekt ze ook niet, in den bijbel, wel te verstaan. Hem kan hun leven bij het „mysterie“ niet helpen. Hem kan zelfs de hypothese zelf over den „primitieven“ mensch geen surrogaat zijn voor het oude openbaringsgeloof; want die primitieve mensch is tenslotte maar een uitvinding van het evolutionisme. Hij wil God hooren, niet de vroomheid van oude auteurs. Hij wil het „mysterie“, dat „van de eeuwen af verborgen was, maar nu openbaar is“, ontsloten vinden. Hij wil het Oude Testament, dat Christus aanvaard heeft, niet verliezen, en zoo zich boven Hem stellen, dien hij met al zijn accommodatie (in calvijnischen zin!) ziet als Heer en God. En als dan het verhaal van Jozua, over de stilstaande zon, in „Tekst en Uitleg“, vergeleken wordt met een vers van Rilke:

Und Gott ging hin, erschrocken wie ein Knecht,
und hielt die Sonne, bis ihm seine Hände
weh taten, ob dem schlachtenden Geschlecht,
nur weil da einer wollte, dass sie stände... —

dan vinden wij dit citaat, naar inhoud en plaatsing, wel een bewijs, dat twee fijne geesten elkaar ontmoeten (Rilke, en de uitlegger van den bijbeltekst), maar dan wordt ons ook helder, dat zij slechts verbonden kunnen zijn door een zoeken naar „uitingen van religiositeit“, die wij nu juist heelmaal niet zoeken in den bijbel. Rilke, de dichter van het „Stundenbuch“ is ons trouwens geen christen-dichter. Hij kan ook de heilige boeken der boeddhisten, en van allen, aldus veraesthetiseeren.

...

Tegenover de innerlijke verdeeldheid nu van deze serie „Tekst en Uitleg“ (als SERIE) staat nu het rustige bouwwerk der gereformeerde „Korte Verklaring“. Hier wordt uitgegaan van een aan alle medewerkers eigen en vertrouwd openbaringsbegrip. Althans, een enkele uitzondering daargelaten;

want eerlijkheid gebiedt, te erkennen, dat er hier en daar ook een opvatting aan het woord komt, die zich m.i. niet vereenigen laat met de grondgedachten, waarvan de reeks in haar geheel uit wil gaan. Als er niet rondom gas-blazers op het slagveld waren, zou ik hier ronduit zeggen, waar ik op doel; nu ik zeker kan zijn van misbruik van mijn woorden, laat ik het na. Genoeg zij, te verzekeren, dat de uittalingen, die ik bedoel, sporadisch zijn, en door het standpunt, dat de schrijver ervan overigens blijkt in te nemen, worden veroordeeld. Ze zijn dus als inconsequenties te zien.

We staan dus voor het nuchtere feit, dat de gereformeerde theologen in staat gebleken zijn, nieuw werk te leveren, dat de ontwikkeling van den tijd toont gevolgd te hebben, en dat uit één gedachte gegeven is.

Zoo gezien, is het gereformeerde werk, in zijn architectonische en monumentale eenheid, een teken van gezonde ontwikkelingskracht.

Moesten wij deel tegenover deel stellen in de eene reeks en de andere, dan zou een vergelijking niet mogelijk zijn. Want de grootere capaciteit van een bepaald auteur kan in de uitlegging van eenzelfde bijbelboek soms aan deze, soms aan de andere zijde van de scheidslijn liggen. Maar wij bedoelden slechts de reeksen te vergelijken; en dan kan ieder constateeren, dat de ethische theologie niet in staat gebleken is, een concept uit eigen beginsel op te bouwen, en uit te werken; en dat de samenwerking tusschen ethischen en niet-ethischen tot resultaat gehad heeft, dat de ethische (vrijzinnige straks) opvatting in duizende gevallen (van kleinere opmerkingen vooral) is ingedrongen in de woningen van velen, die met de beste samenwerkings-bedoelingen met de ethischen hebben meegewerkt, maar nu tegenover hun eigen geesteskring dikwijls verlegen zullen staan met de reeks als reeks in de hand. Terwijl daartegenover de gereformeerde theologie, door een gelukkige samenwerking van gelijk-gezinden getoond heeft, levensvatbaar te zijn, te kunnen ontwikkelen, en daarom een werk te kunnen scheppen, dat uit wetenschappelijk oogpunt als reeks interessant is, en voor het Schriftgeloof goeden dienst wil doen.

Als ons volk nu maar leest.

K. S.

De Berkhoff's repliek.

De Berkhoff komt terug op wat ik hier schreef over de opvatting van Zahn. Hij verzuipt te doen, wat m.i. zijn plicht geweest was, n.l. mee te deelen, dat mijn geschrift over de Openbaring van Johannes en het sociale leven verschenen was, nog vóórdat Zahn's kommentaar was verschenen (daarmee was zijn verwijt als zinloos gekenschetst). Hij deelt voorts mee, dat het verslag niet door hem aangevuld is, maar ontkent niet, dat het onder zijn (mede)verantwoordelijkheid is gegeven; het bevat trouwens citaten, die letterlijk van hem zijn.

Tenslotte: de Berkhoff beroept zich nu op nooit-gedrukte uittalingen van hem, waaruit zou blijken, dat hij wel begrepen had, dat Zahn ongereformeerde opvattingen had. Maar dáár heb ik geen moment aan getwijfeld. Het geschil liep hierover: of de Berkhoff begrepen had, dat de opvatting van Zahn, door wat in haar essentieel en methodisch-beheerschend is, zijn chiliastie omverwerpt. En dáárover spreekt de Berkhoff niet. Slechts herhaalt hij, blij te zijn met Zahn's letterlijke opvatting.

Nu heb ik aangetoond, dat Zahn a) de duizend jaar symbolisch opvat (het getal); b) slechts aan één opstanding gelooft, die dan opstanding van het lichaam zou wezen; c) weigert te erkennen, dat de duizend jaar een aparte periode zijn, die als geheel twee eigen grenslinies heeft; Zahn laat die periode immers samenvallen met wat in andere gedeelten der Openbaringen beschreven wordt.

Als de Berkhoff nu hierna „blij“ is, dan blijft slechts over te constateeren, dat hij zich verheugt, over wat zijn opvatting in den wortel aantast. Als deze exegese van Zahn hem „blijdschap“ geeft, dan kan de mijne het ook; ik ga uit van dezelfde grondgedachten, al valt dan ook de beslissing in onderdeelen anders uit. En heel het door de Berkhoff zoo „scherp“ beschuldigde „theologenleger“ doet desgelijks.

K. S.

OPVOEDING EN LONDERWUS

Een actueel belang.

Wanneer ik met te schrijven in deze rubriek mij op vreemd erf begeef is het, om met een enkel kort woord een actueel belang te bepleiten. Ik bedoel het belang van de vele jongeren uit onze gezinnen, die dit jaar hun studie aan een der Openbare Universiteiten gaan beginnen. De colleges zijn in deze week weer aangevangen en daarom is de zaak actueel; de meesten van hen, die niet als forens in het ouderlijk huis konden blijven wonen, zijn al naar de stad van hun nieuw burgerschap vertrokken. En daar zijn ze het stu-

dentenleven met zijn vele perspectieven begonnen. De vraag — en dat is het actuele belang dat ik bedoel — is nu, hoe ze dat studentenleven begonnen zijn.

In de christelijke pers heeft de Unie van Gereformeerde Studenten aan Openbare Universiteiten, de Societas Studiosorum Reformatorum, bij afkorting S.S.R. genoemd, gedurende de laatste weken telkens op haar bestaan gewezen. Verschillende artikelen zijn geplaatst, waarin men omtrent S.S.R. werd ingelicht (ik herinner aan de stukken van Dr W. G. Harrenstein, J. van Andel, Dr C. J. Honig) en adressen zijn opgegeven, waar een nieuweling(e) zich vervoege kon. Een commissie van oudere jaars-studenten is in iedere Universiteitsstad gevormd, om de jongeren te ontvangen en met alle mogelijke informatie te helpen. De afdelingsbesturen hebben zich met verschillende christelijke gezinnen ter plaatse in verbinding gesteld om voor de Zondagavonden de studenten de gezelligheid van een huiselijken kring te bereiden — men heeft gedaan wat men kon, om degenen, die BEHOOREN onder het vaandel der aloude S.S.R. te bereiken.

Zijn nu werkelijk onze Gereformeerde jongeren bij S.S.R. zich komen melden? Ik sprak er deze week twee, die hier in Amsterdam zich lieten inschrijven en niet de S.S.R.-gemeenschap hadden gezocht. Ze wilden eerst eens rondkijken in de studentenwereld. Tegen dat willen-rondkijken nu meen ik met allen nadruk te moeten waarschuwen, en, als er ouders onder onze lezers mochten zijn, die van al de publicaties omtrent S.S.R. niets hebben opgemerkt, moge ik hen in het belang van hun zoon of dochter op die S.S.R. wijzen.

Rondkijken in de studentenwereld leidt tien tegen één tot aansluiting bij een neutrale vereeniging, een neutrale sportclub of misschien wel een zogenaamde „kroeg“. En daar hooren onze jongeren niet; daar kunnen ze nooit leven in het belijden, dat ze van-huis-uit hebben geleerd, maar wel loopen ze gevaar aan dat belijden ontvrouwen te worden. Rondkijken brengt ook bijna zeker aanraking met studenten — want vrijwel niemand blijft geheel op zichzelf staan in de studentenwereld — die aan de christelijke levenshouding vreemd zijn en de nieuwelingen, die voor elken indruk vatbaar zijn, ontkomen aan de gevolgen van die aanraking niet. Ze zullen ideeën, inzichten, misschien wel gedragingen overnemen, die in strijd zijn met de beginselen, welke hun ouders hoog en heilig houden. Rondkijken eindelijk maakt het straks willen gaan tot S.S.R. vrij zeker tot een fantasie, want aan de vrienden die men gevonden heeft en den kring, waarin men met vriendschap is ontvangen, onttrekt men zich niet gemakkelijk meer.

Ik wil dus waarschuwen tegen het rondkijken en opwekken tot een onmiddellijk aansluiten bij S.S.R., waar, ik zeg het nog eens, de studenten van christelijken huize behooren. Over S.S.R. schrijven, zeggen wat deze vereeniging is en doet, wat ze beteekend heeft in en voor het leven van velen, die thans in allerlei leidende positie werken, behoeft ik nu niet te doen. Dat is in de bovengenoemde artikelen overvloedig en overtuigend gedaan. Ik wil er alléén bij hen, die nog „rondkijken“ en bij hun ouders op aandringen, dat onverwijld de S.S.R.-gemeenschap wordt gezocht (De Ned. Christ. Stud. Vereen., de N.C.S.V., omspannt alleen de religieus-geestelijke zijde van het studentenleven.)

Ten overvloedige geef ik daartoe nog eens de noodige adressen.

Voor Amsterdam: Mej. T. Bergmans, Zuider Amstellaan 124. Z.

Voor Leiden: J. G. Wegner, Leeuwerikstraat 18, Leiden.

Voor Utrecht: a. Mej. E. M. van der Poel, Burgemeesterpark 1, Driebergen.

b. A. C. van der Spek, Biltstraat 146, Utrecht.

Voor Groningen: A. H. Smit, Noorderstationstraat 78a, Groningen.

Voor Delft: J. G. Buitink, Oranje-Plantage 38, Delft.

Voor Wageningen: a. J. G. Idema, Dorpsstraat 50, Bennekom.

b. J. van Hulsteyn, Rijksweg 46, Wageningen.

Rotterdam: A. J. van Raalte, Claes de Vrieselaan 139, Rotterdam.

C. T.

UIT HET POLITIEKE EN SOCIALE LEVEN

Arbeids-gebed — Arbeidsgelofte.

VI.

Het voorgaande is een verdere uitwerking van hetgeen ik reeds opgemerkt heb in „De Reformatie“ van 10 Juli 1931. Dit artikel bedoelt om meer opzettelijk dan toen kon geschieden, deze zaak nog eens aan de orde te stellen, in de hoop, dat er eens óf een principiële weerlegging óf een

aanvaarder bestrijding de slechts-

Met een aangevoerd een geheel

Wat heb het eigen van gelijk-weerlegging En ook bu zijn er ge hebben. Ik Christelijke om de „bi do gedach laatsten ti anderen gebleken keltje.

Men hoe eens de be lingen mar king, zich staking ni troosteder ingaan op flict zelf, Wel een v schade ljd

Ik geloof nomen mo dat met een ik boven s ting“. Stal vele geval geacht wor vóór den I schijnt op heiders, is duidelijk g dreigend g wil ik gee noch in de

Ik laat n wel zullen niet moget dan deze zaak, n.l. perking wo king moet

Het ver aan de am aanzien v stuk en va klaren, in staking zie hier geldt caal vergie als geheel dat de stak „economisc vindt zij n heden een meestal is met God, die de stak „economisc lijke illustr spreekwoor vertroebeld gelijk gema dat hijv. n

Men voe in de pri verder del de behande vrijwel on uiteengezet is het de om zich w stakende an en met de ker, men be komen. Wtucht-toepas volharding tucht-toepas mogelijk vo af te laten onze ambts Maar wel de opvatin beter verw strijd. Als fotentaak, die in het bijzonder d ik, dat he kanten, om op te trede over het al in het alg stakingen i nen. En da eerst dan, rust-periode denkt, is h len ons te